

THOMAS QUARTIER

A man wearing a black monastic habit and glasses stands in a field of white flowers. The background is a solid blue color. The title 'MONNIKS VRAGEN' is written in large, white, distressed, block letters across the center of the image.

MONNIKS VRAGEN

HET KLOOSTER ALS KLANKKAST
VOOR EEN RADICAAL GELUID

INHOUD

Woord vooraf	7
1. Wat zijn je vragen?	10
2. Wat is je klooster?	25
3. Wat is een zegen voor je?	40
4. Hoe zie je traditie?	54
5. Wat kun je geloven?	69
6. Waartoe ben je geroepen?	83
7. Wat zijn je grenzen?	97
8. Hoe vecht je voor vrede?	112
9. Wat wil je vernieuwen?	130
10. Hoe speel je je rol?	144

WOORD VOORAF

Zou er een monnik in jezelf schuilen? Je kunt hem pas ontdekken en oog in oog met hem staan wanneer je een spiegel hebt. Die spiegel zijn de huidige monniken. Ze leven in een eigen universum, een afgesloten ruimte. In die microkosmos spelen dezelfde vragen als in je eigen leven, alleen directer en radicaler, omdat de kleine wereld van het klooster de dingen onontkoombaar maakt. Je kunt in het klooster niet anders dan de feiten onder ogen zien en de problemen bij de wortel aanpakken, een andere optie is er niet. Doordat je je uit de wereld vol afleiding en vermaak terugtrekt, wordt het klooster tot een klankkast voor monniksvragen. Verlang jij niet ook naar zo'n klankkast? Een ruimte waarin alles ter discussie staat?

Tegelijkertijd is een klooster ook een veilige plek, hoe gek dat ook moge klinken. Niet zozeer omdat je beschermd wordt tegen de boze wereld. Dan zou je snel wereldvreemd worden en de meeste monniken van nu zijn dat absoluut niet. Eerder omdat aardse beslommeringen niet meer de meest belangrijke zaken zijn. Alles staat in het teken van de radicaalste vraag die je maar kunt stellen, namelijk de vraag naar 'God'. Wie zichzelf als niet-religieus beschouwt en daarom meent vanaf hier niet verder te hoeven lezen, heeft wellicht een te nauwe opvatting over wat die ultieme vraag allemaal kan betekenen. Ook al zijn

er in Nederland steeds minder mensen die in God geloven, het verlangen naar een ultieme zin van je doen en laten is daarmee niet verdwenen.

Dit boek is een reflectie op wat kloosterlijke spiritualiteit en theologie vandaag de dag te zeggen hebben – voor iedereen. Het is voortgekomen uit mijn ervaringen als monnik die ineens in verband met actuele thema's in de publieke belangstelling kwam te staan, voor één jaar, als Theoloog des Vaderlands 2022. Het was best een rare spanning om vanuit een in wezen verborgen leven ineens een publieke stem te zijn. Voor sommigen was dat een onoverbrugbare tegenstelling, voor anderen een natuurlijke beweging. Ikzelf houd het op een spanning die in de meerderheid van de gevallen creatief, soms vermoeiend en soms ook angst-aanjagend was.

Het gaat er in deze reflectie dan ook niet primair om verslag te doen wat er allemaal gebeurd is. In plaats daarvan zal ik tien thema's behandelen die zich concreet voordeden, maar die van bredere en blijvende betekenis zijn. In elk hoofdstuk laat ik aan de hand van een concrete situatie zien hoe een monastiek geluid tijdens mijn jaar als publiek persoon maatschappelijk relevant werd gevonden en soms als bevestigend of troostend, maar soms ook als storend en provocatief werd ervaren. Naar aanleiding daarvan heb ik tijdens dat jaar beschouwingen geschreven over de diepere betekenis van die ervaringen. In die zin wijkt dit boek af van mijn eerdere boeken en ook van andere boeken over kloosterspiritualiteit. Het gaat van een bijzondere setting uit en komt bij andere monniksvragen uit. Deze worden in dialoog gebracht met reacties, tegenwerpingen en emoties die zich concreet hebben voorgedaan. Volgend jaar zou ik het niet meer kunnen schrijven, en misschien wel nooit meer. De zeggingskracht ervan reikt echter verder dan alleen dat ene jaar als Theoloog des Vaderlands.

Ik hoop van harte dat mijn jaar als Theoloog des Vaderlands, dat mij en mijn medebroeders veel heeft gekost, maar nog veel meer heeft gebracht, op deze manier duurzaam toegankelijk blijft en velen zal inspireren om in de klankkast van hun leven bij hun eigen monniksvragen uit te komen. Mogen we allen steeds weer te midden van alle gevechten van ons leven niet vergeten dat de weg naar binnen de langste reis is, die ons juist daardoor het verst brengt. Op weg naar onszelf, naar de mensen om ons heen en naar God – het open einde van ons verlangen.

Vanuit de kloostercel, waar ik weer naar ben teruggekeerd, wil ik graag de ‘Nacht van de Theologie’ bedanken voor het vertrouwen mij als eerste monnik deze titel te verlenen. Ik dank de Theologische Faculteit van de Radboud Universiteit Nijmegen en mijn Abdij Keizersberg in Leuven voor hun ondersteuning. Verder ben ik mijn familie en vrienden dank verschuldigd voor hun liefhebbende steun en het geduld dat ze niet alleen dit jaar met mij hebben gehad. Niet in de laatste plaats ben ik, voor de kracht om het vol te kunnen houden en de inspiratie, dankbaar tegenover ‘God’, wie of wat hij voor mezelf en de lezers ook moge zijn. Pax!

I. WAT ZIJN JE VRAGEN?

Toen ik als eerste monnik ooit tot Theoloog des Vaderlands werd gekozen, was dat voor menigeen misschien een merkwaardige keuze. Voor mijzelf gold dat in ieder geval wel. Wie zou er iets kunnen hebben aan een monnik die teruggetrokken in een abdij leeft? Weet zo iemand wel wat het leven inhoudt? Kan hij commentaar geven op actuele vraagstukken, en begrijpt hij wel wat voor mensen van nu belangrijk is?

Nadat ik een beetje bekomen was van de mededeling dat de keuze van de jury dit jaar op mij was gevallen, heb ik er – samen met mijn medebroeders in de Abdij Keizersberg in Leuven – goed over nagedacht. Want niet alleen de vraag of ik de Nederlandse samenleving iets te vertellen zou hebben, was voor ons relevant. Het ging er ook om of die samenleving en de mensen met wie ik in aanraking zou komen, wel voldoende zouden aanvoelen waar het in een leven als monnik om gaat. De derde twijfel was of je als monnik wel een jaar lang naar buiten kunt treden. Natuurlijk zou het geen permanent verblijf buiten de abdijsmuren betekenen, maar toch op zijn minst veel verplichtingen.

Het waren drie vragen die we aan het begin van het jaar dat we tegemoet gingen niet echt goed konden beantwoorden. Wel hadden we het vertrouwen dat juist het kloosterlijke perspectief ook voor een breed publiek relevant zou kunnen zijn. Dat heeft ons samen, na wikken en wegen, tot de overtuiging gebracht

dat we de opdracht moesten aanvaarden. Het zou een unieke gelegenheid zijn om getuigenis af te leggen van ons leven. Na een jaar waarin de nadruk sterker op de beweging naar buiten lag, zou weer een fase van inkeer kunnen volgen.

Maar wat zou ik als Theoloog des Vaderlands precies kunnen doen? Natuurlijk is er zelfs in de huidige seculiere Nederlandse samenleving een groeiende belangstelling voor kloosters. Mensen zoeken abdijen op, waarvan de gastenhuizen vaak al lang van tevoren zijn volgeboekt, en proberen door meditatieve praktijken, muziek of andere middelen de kloosterlijke rust en regelmaat een plek in hun eigen leven te geven. In die zin was het dan ook weer niet verrassend dat een kloosterbewoner in beeld kwam als kandidaat voor de positie van Theoloog des Vaderlands.

Maar de taak die mij te wachten zou staan, was nog iets anders. Want in die rol zou ik 'ambassadeur van de theologie' zijn, zo luidt de omschrijving van de taak die ik als elfde Theoloog des Vaderlands zou vervullen. Door het uitstekende werk van mijn voorgangers waren verwachtingen ontstaan. Ik zou me in het publieke debat moeten mengen. Wat zou de bijdrage kunnen zijn van een monnik? Wat zou ik kunnen en mogen zeggen? Hoe zouden de reacties zijn als ik niet alleen een rustgevende sfeer uitdroeg, maar ook met ongemakkelijke zaken kwam? Als dat wat ik vanuit mijn kloostercel naar buiten durfde te brengen, bleek te schuren? Past dat een monnik wel?

Voor mij persoonlijk zijn het monniksleven en het publiek uiten van kritische standpunten niet met elkaar in tegenspraak. Ik heb het monniksleven altijd als subversief ervaren. Een abdij is geen vluchtheuvel, geen plek waar je aan de samenleving met haar noden en problemen kunt ontsnappen. Ik heb het altijd belangrijk gevonden om juist vanuit het klooster kritisch te zijn

en ontwikkelingen, crises en ook kansen in de samenleving bewust waar te nemen. Ik neem ze mee naar binnen – in gebed. Monniken bidden heel wat uren per dag samen in de kloosterkerk – een activiteit die de dingen in een nieuw licht zet.

Daarna neem ik mijn mijmeringen ook weer mee naar buiten door te schrijven, onderwijs voor mijn studenten te verzorgen, en lezingen of performances te geven. De mensen die daarnaartoe komen, kiezen er zelf voor. Ze worden er niet mee geconfronteerd als ze niet willen. Het kan bemoedigend werken, maar misschien ook confronterend. Maar het is een kleine markt, een eigen niche waarop je je als monastiek theoloog richt. Je spreekt eigenlijk alleen voor jezelf en vult niets voor anderen in. Wat je mee naar buiten neemt wordt idealiter bepaald door de inspiratie vanuit je binnenkamer, niet door uitwendige verwachtingen.

Zou er echter buiten die niche wel iemand zitten te wachten op uitlatingen van een monnik die de rol van Theoloog des Vaderlands heeft aanvaard? De twijfel bleef aan me knagen. Zeker omdat ik vanaf mijn jeugd nogal wat moeite heb met het woord ‘vaderland’. Ik ben geboren in Duitsland, waar naoorlogse generaties opgroeiden met een taboe op nationale symboliek. Ik heb mijn studies in Nederland gedaan en ben daar op mijn veertigste ook monnik geworden. Nu leef ik in België en ervaar ik de overgang van de ene cultuur naar de andere aan den lijve. Wat zou ik in Naam des Vaderlands kunnen zeggen?

Op een gegeven moment was het zover en begon mijn jaar als Theoloog des Vaderlands. Ik werd overspoeld door een vloedgolf aan interviewaanvragen, in de eerste maand alleen al tientallen. Een van de vragen was: ‘Wat is uw bijdrage?’ Daar gaan we al, dacht ik. Ik heb toen als motto gekozen: ‘Ik ben de Theoloog des Vaderlands van de radicale vragen.’ Het was eerder een spontane ingeving dan een uitgekiend programma, maar het heeft

mij toch niet meer losgelaten – gelukkig maar. Ik heb tijdens de eerste tien jaar van mijn kloosterleven mogen ervaren dat ik in mijn kloostercel de dingen net iets meer bij de wortel (*radix*) kan aanpakken dan toen ik nog geen monnik was. Je stelt bij alles vragen. *Monniksvragen* zijn daarom per definitie radicaal. Ze zijn wellicht naïef, soms wereldvreemd. Maar ze zouden ook in een publiek debat mensen wakker kunnen schudden en onder woorden kunnen brengen wat maar al te snel vergeten wordt: dat het nodig is om je terug te trekken in een klankkast waarin je kunt luisteren naar wat er in je binnenste leeft.

Ik vond het legitiem van daaruit vragen stellen en ik begon vol vertrouwen aan het jaar, gelukkig gesteund door mijn klankkast, de gemeenschap waarin ik leef, alle broeders en zusters in het klooster en daaromheen. Ik deed het vanuit de hoop dat iedereen het klooster in zijn of haar eigen leven zou kunnen ontdekken en zijn of haar eigen vragen zou kunnen stellen. *Monniksvragen* zijn er niet alleen voor en van kloosterbewoners. Ze staan voor de stem vanbinnen die gevoed wordt door spiritualiteit.

Kloostercel

Veel mensen kunnen zich bij het persoonlijke leven van een monnik maar weinig voorstellen. Welnu, de kern daarvan is de ‘cel’. Dat woord (*cella*) houdt in dat je een plek reserveert die de kern van je leven is, waar je je kunt terugtrekken en vanwaaruit je er ook op uit kunt gaan. Een kloostercel is de plek bij uitstek voor radicale vragen. Op jezelf teruggeworpen begint en eindigt daar de dag. Die cel is stil en echt alleen maar voor jezelf, niemand komt binnen. Helemaal op en bij jezelf kom je bij een laag van je bewustzijn die je anders niet zou kunnen aanboren. Je komt bij een inspiratie die je anders niet zou opmerken. Alles wat buiten die cel evident lijkt, komt binnen die vaste muren van je cel op losse schroeven te staan.

De cel staat in kloosterlijke termen voor de ‘afgesloten ruimte’, maar ook voor de kleine plek waar in alles wordt voorzien. Je hele leven vindt zijn oorsprong in een cel. ‘Sta stil bij je oorsprong, elke dag,’ zo luidt de opdracht van de cel. Het woord kan natuurlijk ook negatieve connotaties hebben: je zit opgesloten in je cel, onvrijwillig, vaak als gevolg van onrecht dat je zelf hebt begaan of waarvan je – veel te vaak op tal van plekken in de wereld – het slachtoffer bent geworden. Ook een kloostercel kan een gevangenis cel worden als je niet in balans bent. Dan komen de muren op je af. Het vraagt tijd en geduld om je cel op waarde te kunnen schatten.

De loutering die je in de cel kunt ondergaan, is namelijk geen straf. Integendeel, ze maakt je radicaal open. Geen irritatie die je kunt verstoppen wanneer je je stille binnenkamer betreedt, geen drift die niet zijn kop opsteekt. Maar ook geen vreugde die geen ruimte krijgt, geen hoop die je niet kunt beleven. De oude woestijnvaders die zich in de derde eeuw terugtrokken in de Egyptische woestijn, zeiden het als volgt: ‘Ga naar je cel en hij zal je alles leren.’ Elk menselijk inzicht groeit in de kloostercel van je leven. Elke motivatie komt eruit voort. Alles wat je buiten die cel meemaakt, kun je meenemen naar binnen. Het zal een appel op je doen. De inspiratie die je opdoet wanneer je op jezelf teruggeworpen bent, kun je meenemen naar buiten om de wereld een beetje beter te maken. Maar vanzelfsprekend is het kunnen verblijven in je cel nooit. Het is een voorrecht een cel te hebben en het er dan ook nog eens te kunnen volhouden.

Wie zich wil terugtrekken in zijn kloostercel, moet namelijk keer op keer drempels over. Zowel in een kloostergebouw als in andere levenssituaties loop je je eigen cel gemakkelijk mis. Letterlijk doordat allerlei afleidingen – werk of vermaak – je ervan weerhouden om tot rust te komen. Dan is je cel alleen nog

maar een slaapplek. Je komt doodmoe binnen en valt in bed en de volgende ochtend moet je je haasten om op tijd te zijn. Maar het kan ook gebeuren dat je tijd in je cel doorbrengt, maar juist geen teruggetrokkenheid ervaart, doordat je hoofd en je hart elders zijn.

De drempel overgaan is belangrijk voor iedereen. Ten eerste de drempel naar binnen: hoe kun je ruimte vinden om bij jezelf te komen, teruggeworpen te zijn op jezelf, bij jezelf te rade te gaan en ontvankelijk te zijn voor een diepe inspiratie die je vanuit het gewone leven buiten nooit had kunnen vinden? Ten tweede de drempel naar buiten: stel dat die inspiratie haaks staat op wat je dag in dag uit meemaakt, in je eigen leven of in de samenleving, hoe kun je dan bezieling uitstralen voor de mensen in je omgeving, verantwoord opkomen voor wat je heilig is, ook met betrekking tot maatschappelijke vraagstukken? Het risico is al snel dat je stille binnenkamer ver van de wereld verwijderd raakt en wereldvreemd wordt. Omgekeerd ligt het gevaar op de loer dat de ruis van alledag je afleidt en de werkelijkheid zoals die nu eenmaal is, alomtegenwoordig en maatgevend wordt, ook in je cel.

Dat soort risico's en gevaren kent iedereen. Ze zijn misschien wel nooit helemaal te vermijden. Dan kan het helpen om een derde perspectief erbij te betrekken: niet alleen de blik naar binnen en de blik naar buiten zijn van belang, maar ook de blik naar boven. De ervaring dat de inspiratie in je stille binnenkamer niet helemaal uit jezelf komt, is voor veel mensen herkenbaar. Ook de bezieling voor het sociale handelen op grote en kleine schaal is naar aardse maatstaven vaak niet helemaal te begrijpen. Monniken worden misschien nog wel het meest treffend als 'godzoekers' omschreven. Zij zoeken 'God' in hun innerlijk, maar ook in alles wat ze doen en laten. Wie of wat die God is, weet ook een monnik niet van tevoren. Alleen maar vanuit een radicaal geloof in

het leven, een onwankelbaar basisvertrouwen, kun je openstaan voor de heilige grond en het ultieme doel van het bestaan.

Die overgave laat zich het best met het woord 'liefde' aanduiden. Liefde kent duizend gezichten, en velen zullen zich afvragen wat juist een monnik met zijn levensvorm daarvan afweet. Maar dan heb je het maar over één vorm van liefde. In spirituele zin overstijgt liefde elke voorgeschreven vorm en betreft het een levenshouding. De liefde vindt haar oorsprong in je binnenste. De Amerikaanse trappist Thomas Merton noemt dat in zijn boek *Niemand is een eiland* 'liefde die zich naar binnen keert, naar de goddelijke oorsprong in jezelf'. Die goddelijke oorsprong raakt al snel in vergetelheid wanneer je er geen plek aan geeft. Dat is precies de bedoeling van de kloostercel in je eigen leven, hoe die er ook uitziet: ruimte voor contemplatie, beschouwing, radicale verdieping. Tegelijkertijd is er volgens Merton ook 'liefde die zich naar buiten keert, naar andere mensen'. Ook die draagt een goddelijke vonk in zich, is vaak idealistisch en onbegrijpelijk – een radicaal engagement. Vanuit je kloostercel kan de heiligheid van de liefde gestalte krijgen. Daaraan woorden geven raakt aan een vorm van theologie die voor iedereen relevant is en die iedereen kan beoefenen.

Verticale blik

Menigeen zal zich nu afvragen of die blik naar boven – de hoogte in – niet eigenlijk een blik naar beneden is – de diepte in. Ben je in je cel niet eerder geneigd om steeds dieper te graven? Dat kan zeker het geval zijn en dat sluit het gebied van de theologie dat we dan betreden niet uit, integendeel. Het woord 'theologie' is afgeleid van 'logos', dat wil zeggen 'woord', en 'theos': 'van, over of naar God'. Het verlangen naar inspiratie en bezieling dat jou de kloostercel laat opzoeken is nooit vervuld, je kunt het in puur horizontale termen niet volledig verklaren. Het heeft diepgang

nodig, en een horizon. Die twee dingen kun je nooit volledig bereiken, maar je kunt ze wel blijven zoeken, naderen, aanraken, soms even. Die onvolmaaktheid wil uit zichzelf niet sporen met de begeestering waarin we terecht kunnen komen, zowel als we tot rust komen bij onszelf als wanneer we ons ergens volledig aan overgeven. Dan komt 'God' in het spel, het 'open einde van ons verlangen', zoals ik het eerder in de titel van een van mijn boeken heb genoemd. Wie of wat 'God' precies is, is vanuit dat zoekende perspectief niet de beslissende vraag. Wel kan het besef van de openheid van ons verlangen met dit drieletterwoord worden aangeduid, zonder pretentie, maar wel met een ongekende reikwijdte.

De vraag naar 'God' is dan ook de meest radicale vraag die je maar kunt bedenken. Niets komt zo dicht bij de wortel van al onze noden en verlangens. Het woord staat voor de diepste diepte en de hoogste hoogte. De wortel is niet alleen letterlijk wat in de grond zit, maar staat symbool voor de uiteinden waarvoor je diep moet graven en hoog moet vliegen. Een mens kan die woorden niet zomaar verzinnen. Hij kan hooguit vanuit zijn eigen creativiteit een klein stukje bijdragen aan het uitgebreide repertoire verwoordingen dat ik samenvattend 'theologie' noem. Als er waarheid schuilt in de intuïtie dat theologie de onnoembare uiteinden benoemt, dan hebben mensen radicale vragen nodig om die uiteinden voorzichtig, tastend, niet-wetend te kunnen beschrijven: *monniksvragen*. Voorlopige antwoorden op die vragen worden gevoed vanuit de tradities waarin ze staan – de grote en kleine religieuze en spirituele bronnen. De rol van de theoloog is dat hij of zij helpt om de juiste kranen open te draaien en een taal te vinden die je inspiratie verdiept en die vleugels verleent aan je bezieling. Een monnik-theoloog opent de klankkast van zijn klooster in de hoop dat er bij anderen die zijn vragen delen, resonanties optreden.

Toch blijft de vraag of de kloostercel wel de plek is voor theologie met een maatschappelijke relevantie. Gaat het daar niet eerder om contemplatieve inzichten die weinig te maken hebben met wat er in de wereld gaande is? Ik denk dat achter deze bedenking een misvatting schuilgaat over wat contemplatie zoal vermag. De liefde die zich naar buiten keert is een gevolg van de liefde die zich naar binnen keert: de ene vorm kan niet zonder de andere. Liefde is altijd begaan met mensen en kan een enorme impact op het samenleven hebben. Wat niet evident is, is of die kloostertheologie ook naar buiten klinkt. De klankkast van het klooster kan ook gesloten zijn, en moet dat tot op zekere hoogte zelfs zijn. Precies dat was de uitdaging waar ik als vanuit het klooster opererende Theoloog des Vaderlands voor stond. Is het wel gepast om naar buiten te treden? Doe ik daardoor geen afbreuk aan het monastieke ideaal? Moet ik me wel lenen voor een 'publieke theologie'? Zou wat ik ging doen niet neerkomen op zoeken naar een vierkante cirkel?

De rol van commentator en verslaggever past een monnik inderdaad eerder niet dan wel. Maar wat zou de taakopvatting dan wel moeten zijn? Mijn indruk is dat de publieke theologie – de stem van religie binnen de samenleving – de laatste decennia vaak sociaal-politiek van aard is geweest. Mystieke bronnen en bezieling spelen, na de jaren zestig van de vorige eeuw waarin mystiek juist uitdrukkelijk aan engagement werd gekoppeld, eerder een ondergeschikte rol. Misschien is het tegenwoordig zelfs wel een beetje raar om als publiek theoloog al te zeer uit je eigen spirituele leven en traditie te putten. Precies dat ben ik geleidelijk aan als mijn opdracht gaan beschouwen: de monastieke klankkast openen, radicale vragen stellen en vooral een onvoorwaardelijk engagement zichtbaar en hoorbaar maken. In de stilte van je kloostercel graaf je diep en kijk je reikhalzend naar de hemel. Vragen naar het fundament van je leven en naar

een utopie van een betere wereld kun je alleen vanuit die cel stellen. Het zou zonde zijn om dat niet met anderen te delen.

Fundament

De vragen die de diepte in gaan, hebben met het fundament van het leven en samenleven te maken. Meestal gaat het daarbij in het monniksleven niet om onwankelbare waarheden, eerder om een plaats en een gemeenschap waar je je definitief aan verbindt. In de Regel van Benedictus van Nursia uit de zesde eeuw, een van de meest invloedrijke leefregels in de westerse geschiedenis die wij als benedictijnen tot op de dag van vandaag volgen, worden die fundamente benoemd in de gelofte die iedere monnik moet afleggen: 'Voor zijn intrede legt hij in de gebedsruimte in aanwezigheid van allen de geloften af van standvastigheid, monastiek levensgedrag en gehoorzaamheid, ten overstaan van God en zijn heiligen' (RB 58,17). Je bent bereid om je gemeenschap permanent en definitief (standvastigheid) als toetssteen te aanvaarden (gehoorzaamheid) en je accepteert dat je leven zich afspeelt binnen de vorm die je gekozen hebt (monastiek levensgedrag).

Door de definitieve keuze voor een geregelde sociale structuur die je als monnik maakt, vallen heel wat oppervlakkige besloomingen van je af. Toch weet iedere kloosterling en iedereen die zich aan andere mensen heeft gebonden, dat die keuze met veel beproevingen gepaard gaat. Het is geen toeval dat veel verbintenissen verbroken worden, juist in de huidige tijd, denk aan het grote aantal echtscheidingen. Wanneer je dan toch voor een definitieve keuze gaat, heeft de onomstotelijkheid van die keuze als vanzelf een sacraal karakter. Alleen door er iets heiligs in te zien, is hij vol te houden, ook wanneer het minder gaat. Daarom dient de kloostergelofte ook niet in een vergaderzaal, maar in de kloosterkerk te worden afgelegd. Daar liggen de wortels van

het leven van elke kloosterling. Anders zou de gelofte eerder een soort contract zijn, een overeenkomst die ook weer verbroken kan worden. Nu wordt de gelofte 'ten overstaan van God en zijn heiligen' het sacrale fundament van je leven.

Natuurlijk is het zo dat er ook heel wat mensen weer uit het klooster uittreden en terugkomen op hun keuze. Toch doet dat geen afbreuk aan het fundament waarop je leven gebaseerd is. Monniken beelden dit op een bijna archetypische wijze uit. Misschien maakt juist de kwetsbaarheid van deze levensvorm haar nog meer tot een fundamenteel symbool. Je zult geen monnik horen beweren dat hij over een fundament beschikt dat andere mensen niet hebben. Maar hij heeft wel ervoor gekozen dit fundament in alles wat hij doet te zoeken en na te streven. Daar horen tegenstrijdigheden bij.

Wanneer je bijvoorbeeld gehoorzaamheid belooft, dan betekent dat dat je je eigen verantwoordelijkheid uit handen geeft. Tegelijk weet iedereen dat juist die eigen verantwoordelijkheid de enige manier is om duurzaam in een bepaalde levensvorm te kunnen blijven. Het fundament moet daarom, in plaats van blinde gehoorzaamheid, juist mondige, dialogische gehoorzaamheid zijn. Die gehoorzaamheid sluit jou als mens niet af, maar maakt je juist open, hoe tegenstrijdig dat ook klinkt. Is dat in een relatie niet eveneens het geval? Die kan pas duurzaam werken wanneer de betrokkenen hun leven in elkaars handen leggen. Wie op een gegeven moment een andere weg gaat, verraadt daarmee niet automatisch wat heilig is, maar is soms gewoon eerlijk.

Wie ondanks die tegenstrijdigheid toch het heilige voornemen – de gelofte – wil volgen, gaat niet de vanzelfsprekende weg en is zeker niet trendy. Een mondige monnik kan daarom ook niet anders dan permanent voor zijn eigen leven de vraag te stellen wat die gelofte betekent. Wanneer hij die vraag met anderen

deelt, is dat een monniksvraag die voor iedereen relevant kan zijn. Want ook in andere levensvormen kom je voor dezelfde paradoxen te staan. Blijf ik wanneer ik het moeilijk krijg met datgene wat heilig voor me is? Wat zijn de principes waaraan ik schatplichtig ben? Wat is het fundament van mijn leven? Keuzevrijheid lijkt tegenwoordig bij alles voorop te staan, en niemand wil afstand doen van de mogelijkheden die dat oplevert, ook tegenwoordige monniken overigens vaak niet. Toch is de confrontatie met de vraag wat onwankelbaar is, juist daardoor relevanter dan ooit. Het is de blik naar beneden, naar de grond waarop je staat.

Utopie

Zoals gezegd is er ook de blik naar boven. Waar moet je naar vragen wanneer de vervulling van al je wensen en verlangens altijd buiten je bereik lijkt te liggen? Ook deze vraag is niet populair. Integendeel, we leven eerder in een tijd waarin behoeftebevrediging het ideaal lijkt te zijn. Elke onvervulde behoefte wordt als teleurstelling of mislukking ervaren. Monniken worden vaak als mensen gezien die per definitie afzien van hun behoeften, bewonderenswaardig maar ook zielig.

Toch is er een andere blik mogelijk, en wel een die juist de onvervulde behoefte als een opening naar een ultieme werkelijkheid beschouwt. Denk aan het 'monastieke levensgedrag' uit de gelofte die een monnik aflegt. Daar hoort bijvoorbeeld bij dat een monnik celibatair leeft, en dat hij geen persoonlijk bezit heeft. Dat zijn tegendraadse geluiden in een tijd waarin juist op het gebied van seksualiteit en consumptie alles in het werk wordt gesteld om zo ver mogelijk te komen en zo veel mogelijk mee te pikken. Dat monniken juist gelukkig trachten te worden door zich aan die race te onttrekken, is een provocatie. Het stelt de monniksvraag wat de ultieme vervulling nu eigenlijk inhoudt.

Een monnik is een radicale vragensteller. Wat zijn die vragen in onze bewogen tijd van crisis en onzekerheid? Hoe klinken ze vanuit de klankkast van een klooster? Wat hebben ze voor mensen midden in de wereld te zeggen?

Thomas Quartier werd in 2022 als eerste monnik ooit uitgeroepen tot Theoloog des Vaderlands. Een jaar lang werd hij uitgedaagd zijn vragen publiekelijk te delen. Zijn ervaringen roepen monniksvragen op voor iedereen. Het klooster staat symbool voor een stap terug uit de samenleving om van daaruit een betere wereld ter sprake te brengen. De theologie van een monnik is niet meer dan dé ultieme en meest radicale vraag die je maar kunt bedenken: de vraag naar God. Ze heeft geen enkele pretentie om antwoorden te kunnen geven, volgt geen doel en geen strategie. Een monnik deelt wat in zijn zoektocht naar boven komt drijven, in dialoog met iedereen die het maar wil horen.

THOMAS QUARTIER (1972), benedictijnermonnik van de Abdij Keizersberg in Leuven, is hoogleraar Theologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en de KU Leuven en medewerker van het Titus Brandsma Instituut.

ISBN 978 90 435 3869 5 • NUR 700

